

ДІАГНОСТИКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто стан підприємств легкої промисловості України, визначено суть та структуру галузі. Проаналізовано статистичні показники та інші динамічні параметри сучасного розвитку галузі. Досліджено проблеми розвитку даної галузі.

Ключові слова: легка промисловість, індекс промислової продукції, текстильне виробництво, виробництво одягу, виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів.

KOVALENKO V. V.
Khmelnytsky National University

DIAGNOSTICS OF BASIC PERFORMANCE OF ENTERPRISES OF LIGHT INDUSTRY OF UKRAINE INDICATORS

The state of enterprises of light industry of Ukraine is considered in the article, essence and structure of industry are certain. Statistical indexes and other dynamic parameters of modern development of industry are analysed. Indexes over of industrial products of Ukraine are brought for the last five years. It is built chart of volumes of the realized products of light industry and this description. the dynamics of import and export of hides and leather commodities is also represented for 2011-2015. The problems of development of this industry are investigational.

Keywords: light industry, index of industrial products, textile production, production of clothing, production of skin, of wares from a skin and other materials.

Постановка проблеми. Легка промисловість України належить до галузей зі швидким оборотом капіталу, які традиційно мають забезпечувати значний внесок у формування валового національного продукту. Виступаючи соціально важливим сектором економіки, який орієнтований на забезпечення потреб кінцевого споживача, українська легка промисловість сьогодні є потужним багатогалузевим комплексом з виробництва товарів народного споживання. Потенційні можливості підприємств легкої промисловості дозволяють виробляти широкий спектр товарів, що здатні задовольнити весь попит внутрішнього ринку. Вирішення проблем, які спричинили спад виробництва (фінансова криза, нерівноправність у системі оподаткування, існування “тіньового” попиту) потребує розв’язку як із боку держави, так і з боку самих підприємств. Тому актуальним виступає питання аналітичної оцінки сучасного стану ринку легкої промисловості України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку галузі легкої промисловості приділяють увагу такі вітчизняні та іноземні вчені-економісти, як О. Б. Наумов, Ю. В. Гончаров, А. П. Гречан, В. В. Лойко, В. С. Сніговий та інші.

Метою дослідження є вивчення стану підприємств легкої промисловості України, обсягів реалізації та виробництва продукції підприємств легкої промисловості.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні легка промисловість України являється потужним багатогалузевим комплексом із виробництва товарів народного споживання, а також є однією із небагатьох галузей господарства з швидким обертанням капіталу, яка забезпечує близько 150 тис. робочих місць. Даний соціально вагомий сектор економіки України орієнтується на кінцевого споживача. Потенційні можливості підприємств легкої промисловості дозволяють виробляти широкий спектр товарів народного споживання, що здатні задовольнити попит на внутрішньому ринку.

Станом на 01 січня 2016 року легка промисловість нараховує понад 10 тис. підприємств (2500 підприємств текстильної промисловості, 6000 – виробництво готового одягу і хутра та 1500 – виробництво шкіри і шкіряного взуття), з яких лише 31,3% – економічно активні, 53,4% – банкрути та 15,3% – економічно неактивні [1].

На підприємствах галузі, які розташовані по всій території України, зосереджено основну частину виробничих фондів і 3,6% від загальної чисельності промислово-виробничого потенціалу промисловості. За результатами 2015 року обсяг реалізації промислової продукції за видом економічної діяльності “Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів” склав 17190,4 млн грн, або 1,0% від загального обсягу реалізованої продукції переробної промисловості. У державній власності знаходиться менше 1% підприємств легкої промисловості, усі інші підприємства приватизовані [2].

У 2008 році Всесвітній економічний форум спільно із Фондом “Ефективне управління” вперше презентував звіт про конкурентоспроможність України, де проаналізовано сильні й слабкі сторони конкурентоспроможності країни та надано оцінку конкурентоспроможності українських регіонів. Після

вступу до Світової організації торгівлі конкурентоспроможність української текстильної промисловості не знизилась, Україна займає 79-у позицію серед 140 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 років (рис. 1).

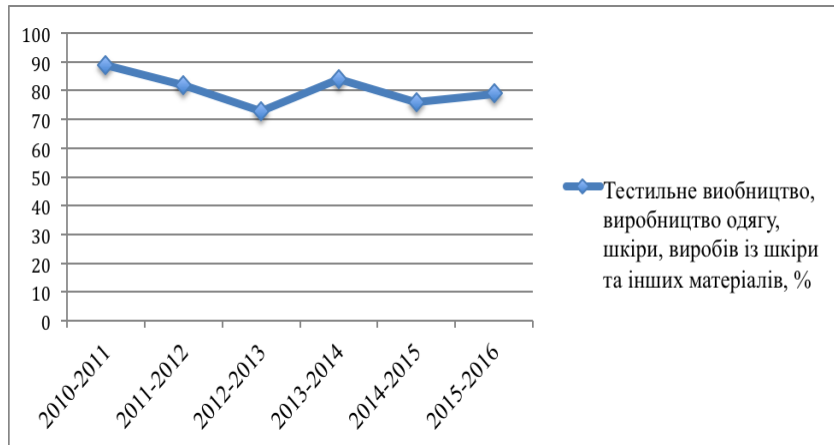

Рис. 1. Динаміка змін позицій України в рейтингу за індексом конкурентоспроможності [3]

Після періоду відносного покращення рейтингу в 2010–2015 рр. (89-е, 82-е, 73-є, 84-е та 76-е місце відповідно) Україна наближається до дев'ятої десятки країн, де вона перебувала до цього. За рейтингом конкурентоспроможності безпосередніми сусідами України є Гватемала і Таджикистан та знаходиться у групі латиноамериканських та африканських країн, які розвиваються [3].

На рисунку 2 зображено індекси промислової продукції України за видами діяльності за останні 5 років (2011–2015 рр.), де спостерігаємо щорічний спад індексу промисловості та текстильного виробництва.

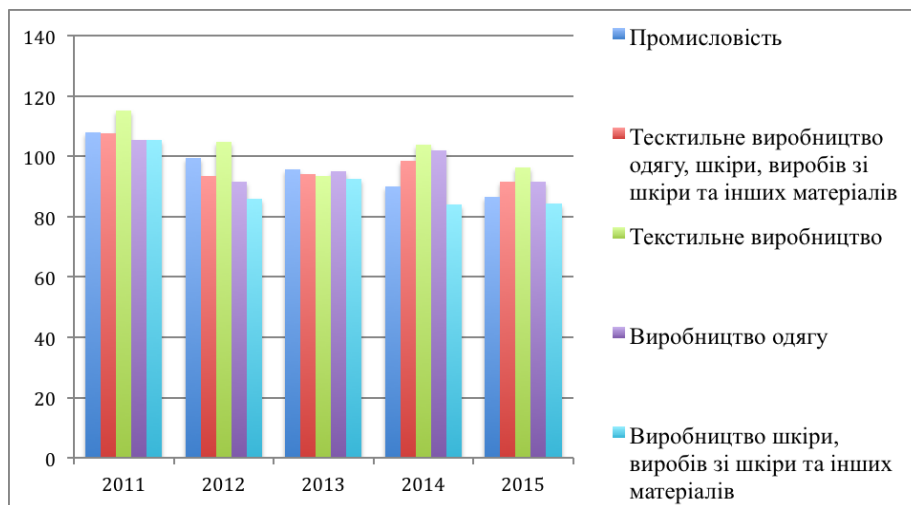

Рис. 2. Індекси промислової продукції України за видами діяльності в 2011–2015 рр., %

Аналіз даних показує, що найнижчого значення індекс обсягів виробництва товарів легкої промисловості досяг у 2015 році і становив 86,6% до попереднього року при чому індекс виробництва продукції текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри та виробів з шкіри становив 96,3%, 91,6% та 84,5% відповідно. Найбільший індекс виробництва спостерігається у 2011 році текстильного виробництва на рівні 115,3%. Але вже у 2012 році спостерігається спад за усіма показниками галузі.

За період незалежності обсяги виробництва продукції легкої промисловості зменшилась майже у 13 разів. За даними рис. 1 бачимо, що найбільший спад виробництва (на 15,5%) відбувся у виробництві шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Скорочення виробництва продукції даного виду перш за все пов'язане із перенасиченням внутрішнього ринку відповідними імпортними товарами, які переважно китайського та турецького виробництва. Найменший спад відбувся у текстильному виробництві, що пов'язано із відновленням роботи найбільших виробників тканин через військові дії на сході країни та збільшенням попиту на військову форму та витратні товари для солдат.

Вагомий відсоток у ВВП, податкових та інших надходженнях до бюджету складає саме внутрішній ринок продукції легкої промисловості.

Виходячи із історичних позицій, легка промисловість України займала провідне місце у виробництві промислових товарів народного господарства. Саме в Україні була сконцентрована велика частка швейної промисловості, Україна була лідером із виготовлення верхнього одягу. Однак, після набуття незалежності ситуація різко змінилась – виробництво товарів зменшилось у кілька разів, що було зумовлено такими причинами:

- різке зниження купівельної спроможності населення;
- неможливість проведення ефективної реструктуризації підприємств і їх пристосування до діяльності в ринковому середовищі;
- негнучкість великих підприємств, що унеможливило швидку переорієнтацію виробництва на випуск нової модної продукції;
- проблемою застарілого обладнання і технологій, що здебільшого являється причиною високої енерго- і матеріаломісткості продукції, неконкурентоспроможності не тільки на ринках розвинених країн, але й на ринках країн, які розвиваються;
- неможливість міжгалузевих зв'язків і втратою сировинної бази [3].

Протягом останніх років легка промисловість зіштовхнулася із рядом проблем, що призвели до погіршення показників її діяльності, зокрема це сталося через фінансову кризу, військові дії, нерівність у системі оподаткування та існування “тіньового” імпорту і виробництва.

Національна економіка потребує глибоких перетворень, в тому числі і у легкій промисловості. В Україні продовжується відбуватися поступова втрата вітчизняними виробниками продукції багатьох сегментів внутрішнього ринку товарів, що пов'язано з значними структурними деформаціями у національній економіці й низькою конкурентоспроможністю підприємств в умовах відкритості економіки і вступу до СОТ. Даний факт призводить до зниження конкурентоспроможності продукції українських підприємств і споживчого попиту на неї [4].

Галузь створює потужний виробничий потенціал, який здатний виробляти широкий спектр товарів широкого вжитку та промислового значення. Згідно із КВЕД, легка промисловість України об'єднує 23 види економічної діяльності, які згруповано в три основні розділи:

- текстильне виробництво (ткацьке виробництво, виробництво трикотажного полотна, килимів, канатів, мотузок, нетканих матеріалів, інших текстильних виробів, крім одягу тощо);
- виробництво одягу (одягу зі шкіри, робочого, спіднього, верхнього одягу і аксесуарів, виготовлення виробів з хутра, виробництво трикотажного та в'язаного одягу, панчішно-шкарпеткового виробів тощо);
- виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (взуття, дублення та оздоблення шкіри, вичинка та фарбування хутра, виробництво дорожніх виробів, сумок тощо).

Окрім того, до галузі відноситься виробництво фурнітури, іграшок, столового посуду та ін. [5].

Вже декілька років поспіль провідна роль у завоюванні зовнішніх ринків збуту належить ТОВ “Текстиль-контакт”, ПАТ “Україна” (м. Житомир), ПАТ “Черкаський шовковий комбінат”, ВАТ “Тернопільське об'єднання “Текстерно”, ВАТ “Рівнелъон”, ТОВ “Любава-Грація” (Черкаси), ПАТ “Трикожажна фірма “Роза” (м. Київ), ПАТ “Софія” (м. Бровари) та ін.

Сукупність підприємств легкої промисловості характеризуються рядом ознак таких як:

- єдність економічного призначення продукції – виробництво товарів широкого вжитку для задоволення безпосередніх потреб населення;
- однорідність сировини та матеріалів, які використовуються для виробництва товарів;
- спільність матеріально-технічної бази і технологічних процесів виробництва продукції широкого вжитку;
- особливий професійний склад робочого персоналу;
- специфічні особливості розміщення і розвитку.

Ситуація, яка склалась на ринку товарів легкої промисловості, свідчить про відсутність рівних умов конкуренції на внутрішньому ринку саме через наявність контрафактної і контрабандної продукції та через можливість торгівлі імпортною продукцією без ведення обліку і відповідного оподаткування. За даними Державної служби статистики присутність на ринку товарів легкої промисловості становить близько 40 млрд грн (виробництво + імпорт – експорт), проте за розрахунками та експертними оцінками Асоціації підприємств легкої промисловості “Укрлегпром” обсяг внутрішнього ринку становить більш ніж 120 млрд грн, що втричі перевищує офіційні дані [2]. Мається на увазі те, що український ринок товарів легкої промисловості украї “тінізований”. Це пояснюється відсутністю нормативно-правового забезпечення щодо стимулювання вітчизняного виробництва.

Аналіз економічних факторів, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняних товарів легкої промисловості свідчить про те, що підприємства працюють за умов світових цін на сировину, матеріали, устаткування, що формують 65–80% собівартості продукції. У той же час, витрати на оплату праці становлять тільки 10–20% у собівартості продукції. Тому вітчизняні товари не витримують цінової конкуренції із контрабандними і контрафактними товарами.

Як наслідок, за таких умов продаж українських товарів легкої промисловості на внутрішньому

ринку невеликий. Більш ніж 50% товарів виробляється підприємствами на умовах переробки давальницької сировини та постачається до країн Європейського Союзу. Водночас легка промисловість пов'язана із багатьма суміжними галузями та обслуговує весь господарський комплекс країни, має велику ємність на ринку, короткий життєвий цикл виробництва товарів, що дозволяє підтримувати стійкий попит на вироблену продукцію.

За даними державної служби статистики лише близько 60% підприємств промисловості за 2011–2015 рр. являються прибутковими. Найбільш прибутковим є текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. За 2011–2014 рр. 60–70% підприємств останнього виду економічної діяльності отримували прибуток, а у 2015 році – 82,3% усіх підприємств.

У наш час результати діяльності суб'єктів промисловості значною мірою залежать від використання ефективних ринкових механізмів управління і розвитку підприємницької діяльності. Але тривала криза у країні, низький рівень матеріально-технічної бази виробництва не дають можливості повною мірою підвищити конкурентоспроможність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках та покращити мікро- та макропоказники нашої промисловості.

За даними державної служби статистики України, у 2015 році легка промисловість збільшила обсяги реалізованої продукції майже у два рази порівняно із 2011 роком (рис. 3). Основною причиною змін варто вважати збільшення специфічних потреб військових на внутрішньому ринку України.

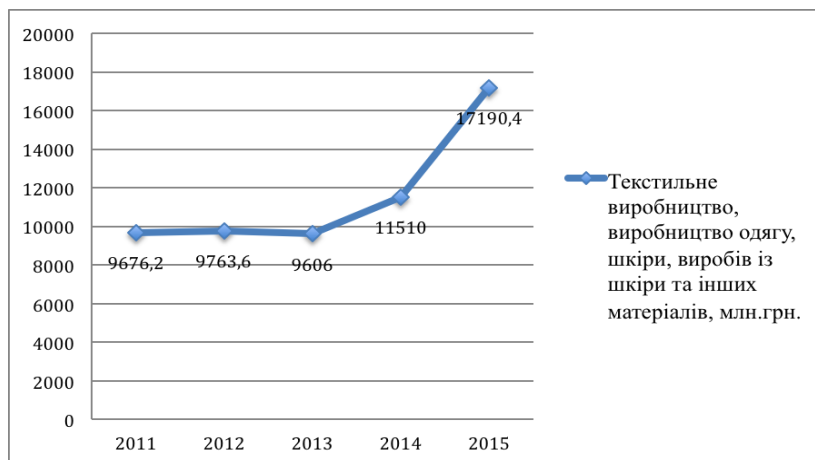

Рис. 3. Графік обсягів реалізованої продукції легкої промисловості у 2011–2015 рр.

Аналіз даних, що наведені у таблиці 1, показує, що спад виробництва відбувся у 2013 році, протягом інших років відбувалося зростання. Так, у 2015 році в порівнянні з 2011 роком текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів із шкіри та інших матеріалів збільшилось на 7514,2 млн грн. Питома вага реалізованої продукції даної галузі є незначною, у 2011–2013 рр. вона не змінювалась і залишалась на показнику 0,7%, а у 2014 році пішла на зріст (0,8%), та вже у 2015 році збільшилась ще на 0,2% та становила 1,0% від загального обсягу реалізованої продукції всієї промисловості України.

Таблиця 1

Обсяги реалізації продукції підприємств легкої промисловості України у 2011–2015 рр.*

Галузь	2011	2012	2013	2014	2015
Промисловість, млн грн.	1305308,0	1367925,5	1322408,4	1428839,1	1742175,0
Переробна промисловість, млн грн.	852537,4	871146,6	817734,3	903735,3	1125542,6
у % до підсумку	65,3	63,7	61,8	63,3	64,6
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів із шкіри та інших матеріалів, млн грн.	9676,2	9763,6	9606,0	11510,0	17190,4
у % до підсумку	0,7	0,7	0,7	0,8	1,0

* розроблено автором на основі [2]

Проте, якщо взяти до уваги легку промисловість у розрізі класифікації, то можна побачити, що усі види економічної діяльності по різному реагують на економічну ситуацію в країні. Так, виробництво одягу та текстильне виробництво мало приріст у 2014–2015 рр., хоч і відбувався спад у 2013 році. Тільки ткацьке виробництво і виробництво взуття мало стабільну тенденцію до виробництва. А от дублення шкіур та оздоблення шкіри, виробництво дорожніх виробів, сумок, вичинка і фарбування хутра мали тенденцію до

зниження на 18,6%. На сьогоднішній день ринок шкіряних товарів перебуває у стані рецесії. Основною причиною якої стала економічна криза та політична ситуація на території України, що призвело до зниження платоспроможності покупців, а як наслідок – зниження попиту на шкіру та продукцію зі шкіри як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Як бачимо з рисунка 4, експорт шкур та шкіряних товарів постійно знижуються. У 2011 році експорт перевищував імпорт на 11988 тис. дол., проте, вже у 2012 році кількість імпортованих товарів перевищила експорт на 11966 тис. дол., тенденція до спаду спостерігалась у наступні роки.

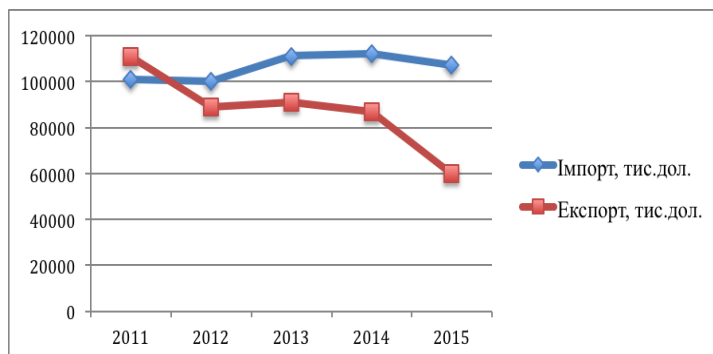

Рис. 4. Динаміка імпорту та експорту шкур та шкіряних товарів за 2011–2015 рр.

У 2014–2015 рр. валютне регулювання Національного банку України (обов'язковий продаж 75% валютної виручки, 90-денний термін розрахунків за експортно-імпортними операціями, ускладнення купівлі іноземної валюти) притримує роботу вітчизняних експортерів, знижує привабливість отримання кредитів у іноземній валюті, призводить до затримок в розрахунках та порушення умов зовнішньоекономічних контрактів. Це рішення призводить до зменшення обсягу виробництва, скорочення експорту та зниження надходжень до бюджету.

Ще одним чинником, який впливає на зниження попиту на продукцію українського виробництва є постійне посилення імпортерів на ринку України, зокрема таких країн, як Китай, Італія та Туреччина. Масове ввезення в Україну товарів групи “секонд-хенд” майже без оподаткування і в якості гуманітарної допомоги призвели до поглиблення “тінізації” ринку товарів та послуг України.

Зниження попиту на вітчизняну продукцію легкої промисловості з поміж товарів широкого вжитку зумовлено насамперед високою собівартістю українських товарів легкої промисловості (через високий відсоток банківського кредитування, внаслідок зростання цін на сировину та енергоносії), що створило велику різницю між цінами на товари і купівельною спроможністю населення та суттєвою часткою імпортних товарів, що ввозяться до України контрабандою.

Висновки. Таким чином, із вище наведеної інформації бачимо, що підприємства легкої промисловості України мають достатній потенціал для збільшення обсягів випуску продукції, проте вони не в змозі конкурувати із закордонними виробниками, які мають кращу фінансово-інвестиційну базу та використовують сучасну техніку і новітні технології.

Але на рівні державного регулювання можливо було б вирішити надмірний імпорт дешевих і не дуже якісних товарів та простимулювати українського виробника до заповнення ринку, а споживача – до купівлі дорожчих і якісних товарів.

Література

1. Інформаційно-аналітичні матеріали Української асоціації підприємств легкої промисловості “Укрлегпром-15” / ПАТ “Швейна фабрика “ВОРОНІН”. – К., 11 січня 2016.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozycja-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-0>.
4. Касьян З. Е. Діагностика інноваційної діяльності вітчизняних підприємств легкої промисловості / З. Е. Касьян, Т. Є. Воронкова // Вісник КНУТД. – 2012. – № 1. – С. 145–152.
5. Класифікація видів економічної діяльності : національний класифікатор України ДК 009.20010 : затв. наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчого комітету від 11.10.2010 № 457.

Надійшла 10.11.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.